

Antikorupcijos valsas

Su korupcija Lietuvoje kovojanti institucija pati susaistyta keistais ryšiais

Valdas Kvedaras

Žurnalisto Ryčio Juozapavičiaus vadovaujamas „Transparency International“ Lietuvos skyrius (TILS), tiriantis ir analizuojantis korupcijos apraiškas Lietuvoje, nustatantis korupcijos suvokimo lygį, pripažįstamas kaip viena autoritetingiausių institucijų šalyje, jo atlikti tyrimai laikomi objektyviais ir teisėtais. Iš televizijos atėjęs vadovauti TILS, R. Juozapavičius savo veikla, nėra abejonės, pagerino ir sustiprino šios institucijos įvaizdį. Gal todėl premjeras Gediminas Kirkilas, pats neabejingas kovai su korupcija (iškilmingai žadėjęs atsistatydinti, jeigu per metus nesumažins korupcijos), žurnalistui buvo pasiūlęs savo patarėjo kėdę, o šiam nesutikus - Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos nario. „Ekstra“ nėra nusistačiusi nei prieš TILS, nei prieš patį R. Juozapavičių, nedrįsta ginčyti ir premjero nuomonės. Tačiau atliktas žurnalistinis tyrimas perša mintį, kad su korupcija ir neskaidriais ryšiais kovojančioje visuomeninėje organizacijoje „Tarptautinis skaidrumas“ anaipol ne viskas skaidru. Praėjusį ketvirtadienį Seimas R. Juozapavičių paskyrė Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos nariu.

Neįvykęs konkursas

Praėjusiais metais Centrinė projektų valdymo agentūra (CPVA) buvo paskelbusi konkursą atlikti tyrimą „Kovos su korupcija stiprinimas“. Pagrindinis darbų užsakovas - Specialiųjų tyrimų tarnyba (STT), pagrindinė projekto finansuotoja - ES. Projektui įgyvendinti, pasak CPVA darbuotojų, numatyta skirti apie 900 tūkstančių eurų. Tačiau milijoninės vertės konkursas baigėsi tuščiai. „Buvo du dalyviai, tačiau abiejų pasiūlymai agentūros reikalavimų neatitiko. Nepatenkino dalyvių kvalifikacija“, - paklaustas apie konkursą, „Ekstrai“ sakė agentūros projektų vadovas Simas Jurgelevičius. Pašnekovo teigimu, nors konkursas nutrauktas, derybos su paslaugų teikėjais bus atnaujintos, ieškoma ir dar vieno, trečiojo, galimo partnerio. Jis, pasak S. Jurgelevičiaus, „greičiausiai turėtų būti iš akademinės visuomenės“, nes projektus teikusios bendrovės buvo pasirinkusios ne itin vykusius ekspertus. Nors apie šį milijoninės vertės projektą viešai nebuvo diskutuojama, užkulisiuose kalbėta, kad konkurso sąlygos „sukurtos specialiai TILS“. Konkurso kvalifikaciniuose reikalavimuose rašoma, kad „dalyvis per pastaruosius trejus metus yra įvykęs ne mažiau kaip 1 projektą, kurio biudžetas ne mažesnis nei 630 000 eurų, kovos su korupcija srityje“. „Taip, buvo toks projektas, kuriame buvome kviesti dalyvauti - kuruoti antikorupcinio švietimo dalies. Bet negavome jokių žinių. Kaip suprantu, jis neįvyko, nes jau turėjo būti paskelbti rezultatai. Mūsų partneriai mums nieko neparašė“, - paklaustas, kaip baigėsi minėtasis konkursas, R. Juozapavičius teigė nesidomintis jo rezultatais. Jis taip pat sakė pirmą kartą girdęs apkalbas, kad milijoninės vertės projektas skirtas būtent jo vadovaujamai organizacijai. R. Juozapavičiui, pasirodo, ne tik neįdomu, kuo konkursas baigėsi. Jis teigia net neskaitęs visų pasiūlymo dokumentų, nes jį domino „tik antikorupcinio švietimo dalis“. „Nesame pagrindiniai pasiūlymo teikėjai. Partneriai mus susirado, pasiūlė, mes sutikome“, - R. Juozapavičius nelinkęs detalai pasakoti aplinkybių, kaip buvo sugundytas dalyvauti konkurse. Ir apie pasiūlymo partnerius - tada vos dvejus metus egzistuojančią bendrovę „S4ID“ teuzsiminė sakiniu. Nors R. Juozapavičiui iškalbos netrūksta.

Korupcijos suvokimas I

Praėjusiais metais daug triukšmo sukėlė TILS atliktas ir koordinuotas tyrimas „Miškų sektoriaus skaidrumo žvalgomasis tyrimas“. Pristatydamas tyrimo rezultatus, R. Juozapavičius akcentavo, kad darbą užsakė Lietuvos gamtos fondas - kaip ir TILS, pasaulinės visuomeninės organizacijos padalinys Lietuvoje. Paklaustas, ar ką nors plačiau žino apie šios organizacijos veiklą, jos ryšius su užsienio ir Lietuvos verslininkais, R. Juozapavičius iškart puolė aiškinti žinąs, kur krypsta „Ekstros“ tyrimas. Girdi, jis puikiai pamena jam prieš metus pareikštus kaltinimus dėl neva neskaidraus tyrimo, tačiau juos kategoriškai atmeta ir mano, kad tyrimo išvados - Lietuvos miškininkai ir Generalinės miškų urėdijos specialistai yra korumpuoti - pataikė į dešimtuką. „Vos pradėjome tyrimą, miškininkai visai spaudė, kad jo nedarytume, o kai norėjome pristatyti rezultatus visuomenei, Lietuvos žaliųjų judėjimo vadovas Rimantas Braziulis sužlugdė spaudos konferenciją. Mano įspūdis - kad jis yra pavojingas šmeižikas, kurį galima, jei turi laiko, paduoti į teismą už šmeižtą. Turiu įtarimų, kad jis elgėsi kaip pasamdytas

Generalinės miškų urėdijos", - R.Juozapavičius ir Šiandien skaudžiai reaguoja, kai jam primenamas šis prieš metus atliktas tyrimas. Kovotojo su korupcija jaudulį galima suprasti. Mat nors oficialiai teigta, kad korupcijos miškų sektoriuje tyrimą užsakė Lietuvos gamtos fondas sumokėdamas 20 tūkstančių litų, už šios visuomeninės organizacijos faktiškai kyšojo UAB „IKEA“ ausys. Paprašytas įvertinti TILS atlikto tyrimo rezultatus, tuometis generalinio miškų urėdo pavaduotojas Zdislovas Truskauskas teigė, kad tyrėjai suplakė į vieną valstybinį ir privatų miškų sektorius, o tai nepateisinama ir ydinga. Z.Truskausko teigimu, tyrimas atspindi situaciją ne valstybiniame, o labiau privačiame sektoriuje: Lietuvoje yra tik per 40 urėdijų, tuo tarpu „korupcijos tyrėjai“ gyrėsi apklausę daugiau kaip 300 respondentų. „Valstybinis bei privatus miškų sektoriai reguliuojami skirtingais įstatymais, privačiame versle yra mažesni apribojimai. Vien todėl valstybinis sektorius skaidresnis“, - įsitikinęs Z.Truskauskas. Generalinis miškų urėdas Benjaminas Sakalauskas nuo „Ekstros“ neslėpė, kad, jo nuomone, tokie verslininkų užsakyti tyrimai neva korupcijai atskleisti reikalingi ne vien ketinant sukompromituoti miškininkus. Tai - spaudimas ir politikams bandant įteigti, kad valstybinė miškų priežiūros sistema yra korumpuota ir ją pamažu vertėtų naikinti leidžiant privatizuoti miškus. Prisiminus Z.Truskausko pastabą, kad privačiame miškininkystės versle mažiau apribojimų - galima kirsti kur kas daugiau miško, darytina išvada, kad medžio perdirbimo pramonė turėtų ir daugiau žaliavos. Daugiau žaliavos - daugiau ir pelno. Paklaustas, ar žino pagrindinę Generalinės miškų urėdijos funkciją - prižiūrėti valstybės mišką, ir paprašytas paminėti galimos korupcijos elementus šioje veikloje, R.Juozapavičius teįstengė rasti vieną paaiškinimą. Girdi, mišką galima grobstyti, vogti, naikinti. Tačiau Policijos departamento bei kitų institucijų statistika rodo ką kita: miškas dažniausiai vagiamas iš privataus sektoriaus. Vėlgi, kaip rodo statistika, dėl vagysčių dauguma miško savininkų didesnių pretenzijų neturi. „Miškininkai sakė, kad norime diskredituoti valstybinį sektorių, kuris turėtų būti vėliau privatizuojamas. Tai nesąmonė. Žmogus, kuris taip mano, pats gali būti korumpuotas. Pats gali būti prisidėjęs prie mafijos, kuri vagia Lietuvos mišką“, - R.Juozapavičiaus teigimu, tik pikta norintys miškininkai jį gali kaltinti neskaidriais, užsakytais tyrimais.

Skandalas su energetikais

Korupcijos miškų sektoriuje tyrimas - ne pirmas skandalingas atvejis, kai suabejota skaidria R.Juozapavičiaus TILS veikla. Dar 2005 metų pabaigoje Vakarų skirstomųjų tinklų (VST) vadovai viešai prabilo jaučiantys bandymus įtraukti juos į pinigų plovimo aferą. Atsisakiusi dalyvauti dirbtiniuose sandoriuose bendrovė susidūrė su šantažu, kuris buvo vykdomas pasitelkus teisės, ekonomikos ekspertus ir visuomenei puikiai žinomas organizacijas - TILS bei ką tik pradėjusį reikštis Strateginių tyrimų institutą (STI). „Mums buvo išdėstytos machinacijos schemos. Pagal jas reikėtų pirkti paslaugas iš tam tikrų įmonių kelis kartus padidintomis kainomis. Dalis sumokėtų pinigų būtų sugražinta kaip mokestis už dalyvavimą aferoje. Juodieji pinigai gali būti atiduoti grynaisiais arba pervesti į nurodytą sąskaitą lengvatinių mokesčių šalyje“, - pasakojo verslininkai. Iš bendrovių išplauti juodieji pinigai turėjo būti skiriami palankius spindimus priimantiems politikams, jų bendražygiams sutelkti, visuomenės ir ekspertų nuomonei formuoti. VST vadovams nesutikus su šiuo planu, STI ir TILS paskelbė pradėdantys išskirtinės reikšmės bendrą projektą. Jo tikslas - visuomenei ir mūsų valstybei labai svarbių įstatymų antikorpucinis įvertinimas. Netrukus buvo pristatytas ir pirmasis darbas - Elektros energetikos įstatymo tyrimas. Ta proga surengtoje spaudos konferencijoje dalyvavo STI tarybos pirmininkas Gytis Kaminskas, instituto direktorius Antanas Klimkevičius-Laizanas, TILS vadovas R.Juozapavičius, Lietuvos banko Ekonomikos departamento direktorius Raimondas Kuodis. Išanalizavus autorių kolektyvo pristatytą tyrimo studiją tenka daryti išvadą, kad tyrimo pavadinimas neatitinka turinio. Nors įstatymas reguliuoja visą elektros ūkį, ekspertai nusprendė tirti tik tas jo nuostatas, kurios gali būti siejamos su VST veikla. Tyrėjų pareikšta kritika susijusi tik su dviem įstatymo straipsniais, kurie nustato elektros kainodaros principus ir draudžia įmonėms tiesiai jungtis prie elektros perdavimo tinklo. R.Juozapavičius „Ekstroi“ teigė ir šiandien įsitikinęs, kad tuomet jį puolę (faktiškai apkaltinę reketu) verslininkai iš VST buvo tendencingi ir neteisūs. „Jei būtume neatlikę šio

tyrimo, elektros kainos gyventojams būtų buvusios padidintos dvigubai", - kalbėjo R.Jozapavičius, tarytum prisimindamas patarlę apie zuikį bei klojimo duris.

Šeimyninė ranga

Gal ir būtų galima tikėti R.Juozapavičiaus nuoširdumu, jei Elektros energetikos įstatymą būtų tyrę šios srities ekspertai, o ne šeimyninės bendrovės. Paaiškėjo, kad STI steigėjas - Tarptautinės teisės paslaugų biuras (TTPB). Didžiąją dalį biuro akcijų valdo 30-metis instituto direktorius A.Klimkevičius-Laizanas. Elektros įstatymo tyrimą atlikęs vienas brangiausių advokatų Lietuvoje G.Kaminskas - jo pusbrolis, kartu ir instituto tarybos pirmininkas. G.Kaminsko žmona - TTPB direktorė. Paklaustas, kas TILS sieja su šiais „ekspertais“, R.Juozapavičius teigė, kad instituto atstovai jį patį susirado ir pasiūlė rengti bendrą projektą. Korupcijos tyrėjo teigimu, jam padarė įspūdį G.Kaminsko asmenybė, patirtis bei antikorupcinės iniciatyvos.

Korupcijos suvokimas II

Jei tikėtume R.Juozapavičiumi, šiose istorijose jis negali būti piešiamas juoda spalva, partneriai jį patį paprasčiausiai susiradę. Būtų galima tikėti, jei „bendradarbiavimas“ nebūtų tapęs sistema. Galima įtarti, kad ir „Ekstros“ klausimai apie milijoninį STT konkursą R.Juozapavičiui nebuvo malonūs baiminantis, kad savotiškos šeimyninės rangos šleifas vėl neišlįstų į paviršių. Nes 2004 metų vasarą Vilniuje įkurta UAB „S4ID“, TILS partnerė, anaipol nėra be priekaištų. Prisistatydama klientui, bendrovės „S4ID“ vadovybė pabrėžia, kad visi keturi darbuotojai - direktorius Jonas Kupinas, konsultantai Markus Wolfas, Ignas Griškevičius ir Birutė Purvaneckaitė ilgą laiką dirbo ES struktūrinius fondus administruojančiose institucijose - Informacinės visuomenės plėtros komitete prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Centrinėje projektų valdymo agentūroje (Organizavusioje STT projekto pirkimą, - aut.) - Taigi išties yra sukaupę didžiulę patirtį vertinti, administruoti ES finansuojamus projektus ir programas. Tačiau „Ekstroi“ užkliuvo ne šių ekspertų, TILS partnerių, kvalifikacija. Užkliuvo Jonas Kupinas, šios bendrovės direktorius ir vienas savininkų. Tačiau J.Kupino darbo biografijoje yra ir dar vienas momentas - jis buvo medienos gaminių - europinio standarto padėklų gamyba užsiimančios UAB „Noratus“ direktorius. Vadovaudamas bendrovei, J.Kupinas užsiėmė ne vien gamybine veikla, bet ir buvo vienas akyviausių Lietuvos medienos pramonės įmonių asociacijos (kuriai priklauso ir jau minėta „IKEA“, - aut.) propagandininkų. „Taigi jei valstybė iš tikrųjų suinteresuota plėtoti gamybą, skatinti medienos pramonės vystymąsi, turi būti stiprinami korporaciniai medienos išteklių valdytojų (Generalinės miškų urėdijos, - aut.) ir vartotojų (verslininkų, - aut.) ryšiai. Turi būti atsižvelgiama ir į medienos vartotojų interesus. Kirtimo apimties nustatymas, racionalus medienos naudojimas neturi būti patikėtas vienai žinybai, kuriai visiškai nerūpi šalies pramonės sukuriamos pridėtinės vertės augimas. (...) Mišką iškirtus, jis vėl ataugš“, -dar 2004 metais UAB „Noratus“ direktorius J.Kupinas kartu su buvusiu aplinkos ministru, tada - Lietuvos medienos pramonės įmonių asociacijos „Lietuvos mediena“ direktoriumi Imantu Lazdiniu lyg kirviu iš peties pliekė „neteisingą“ valstybės poziciją saugant miškus. Taigi šiandien lieka spėlioti, ar šūkis „Mišką iškirtus, jis vėl ataugš“ nebuvo panaudotas „tiriant“ korupciją miškininkystėje, o pats tyrimas neturėjo citatoje verslininkų minimo tikslo - medienos naudojimą patikėti kitoms, nevalstybinėms, žinyboms.

Ryšiai su privačiu verslu

R.Juozapavičiaus teigimu, tiesioginei TILS veiklai daug pinigų nereikia - keliems žmonėms išlaikyti, patalpų Vilniaus senamiestyje nuomai kasmet panaudojama apie 200 tūkstančių litų. 2005 metais skyrius gavo apie 350 tūkstančių litų paramos, keletą tūkstančių užsidirbo pats. Tačiau praėjusiais metais šios lėšos gerokai šoktelėjo ir persivertė per pusę milijono litų. Jau net trečdali šių pajamų sudaro uždirbtos lėšos. Didžiąją dalį - net 87 tūkstančius litų už paslaugas sumokėjo STT, per 20 tūkstančių litų - Pilietinės visuomenės institutas. Nors TILS bendradarbiauja su tyrimus atliekančia UAB „TNS Gallup“ ir už tai jos ekspertams moka, bendrovė R.Juozapavičiaus vadovaujamam skyriui irgi buvo dosni, sumokėjo 10 tūkstančių litų. „Dauguma pinigų, kuriuos gauname, skirti tyrimus atliekančioms bendrovėms. Jos siūlo kainas. Mūsų išlaidos - tik sociologiniams tyrimams“, - taip R.Juozapavičius aiškina, kodėl būtina iš šalies papildyti TILS biudžetą. Tačiau šis papildymas, tiesą sakant, ganėtinai

keistokas. Antai praėjusiais metais Kelių transporto priemonių valstybinės techninės apžiūros įmonių asociacija „Transeksa“ TILS pervedė net 27 tūkstančius litų. Kokių tikslu ir kodėl vėlgi privatus verslas susidomėjo korupcija? R.Juozapavičiaus teigimu, TILS prieš tai buvo skelbusi korupcijos tyrimus ir paaikšėjo, kad net trečdalis automobilių techninę apžiūrą vykdančių bendrovių įtariamos korupcija. „Asociacija tokia išvada nepatikėjo ir specialiai užsakė pakartotinį tyrimą. Tačiau ir šis nepaneigė pirminių rezultatų“, - R.Juozapavičiaus teigimu, jis neturi pagrindo abejoti ne tik šiu, bet ir kitų tyrimų rezultatais. „Ekstra“ bandė R.Juozapavičiaus paklausti, ar TILS ryšiai su verslininkais ir jų užsakymo - greičiausiai nukreipto prieš konkurentus - vykdymas nemenkina paties skyriaus autoriteto, ar jam kartais nekyla klausimų, kodėl viena ar kita bendrovė ar asmenys turi neaiškių interesų? Gal, sakykime, atliktų tyrimą ir jau išsklaidytos „Vilniaus brigados“ užsakymu?

„Dzin“

„Jei ateina žmogus, mes neklausiamo, kokių pagrindų jis veikia“, - R.Juozapavičiaus manymu, korupcijos tyrimus turėtų apmokėti tiek valstybė, tiek privatūs asmenys. Girdi, TILS nėra seklių organizacija ar institucija, užsiimanti konkrečių korupcijos nusikaltimų atskleidimu ir tyrimu. „Nusprendėme, kad jo biografija mums „dzin“, nes jis sutiko mums dirbti nemokamai, - prieš kiek laiko „Ekstrai“ papriekaištavus, kad vienas TILS partnerių yra prieštarai vertinamas verslininkas, teigė R.Juozapavičius. - Koks gali būti esminis dalykas, kuris trukdytų priimti jo auką, kai jis aukoja savo darbą ir energiją visuomenės interesui? Gali laikyti jį kuo nori, manyti, kad tas žmogus nusikaltėlis, bet jeigu jis pasirošęs aukoti, tai turi būti labai ypatingas nusikaltimas, kad atsisakytum priimti jo auką. Štai kaip aš keliu klausimą“.

„Ekstros“ dosjė. „IKEA“ - baldais ir namų apyvokos daiktais prekiaujanti švedų kompanija, įkurta 1943 metais. Pastaruoju metu kompanijos apyvarta viršija 11 milijardų eurų, ji savo biurus ir atstovybes turi daugiau nei 40 pasaulio valstybių. Kompanija užsiima vien prekyba, medžio gaminių produkcija jai tiekia apie 1600 įvairių firmų iš maždaug 55 šalių. Lietuvoje ši bendrovė atstovybę atidarė 2000 metais Kaune, bendrovė deklaruoja užsiimanti baldų gamyba, turi akcijų baldų gamybos bendrovėse.

„Ekstros“ dosjė: J.Kupinas Vilniaus universitete baigė personalo vadybos magistrantūrą. Turi, paties teigimu, daug strateginio ir projektų valdymo patirties: rengia ir vertina verslo planus ir investicinius projektus, atlieka rinkos tyrimus. Taip pat turi patirties elektroninių biometrinių pasų, elektroninių tapatybes kortelių, plačiajuosčio ryšio ekonomikos, e. valdžios paslaugų (gyvenamosios vietos deklaravimo, e. dokumentų užsakymo, transporto priemonių registravimo, e. vaistų, viešojo transporto e. bilietų) srityje.

2007 03 26

Ekstra